

Migračné trendy obyvateľstva Prešovského kraja

Arnold KAKAŠ, Marcela KÁČEROVÁ

Abstract: *Migration is not a simple process however its complexity is a result of different phenomena. Migration is becoming an increasingly important factor in the development of population, with continuously decreasing figures of natural growth, the increase in migration becomes gradually an important component of total population growth. Our goal is to analyze the migratory population movements in the Prešov self-governing region. This region is for longer time specific in long-term lowest migration balance rates.*

Keywords: *migration, region, district, volume of migration, net migration*

Úvod

„Všeobecne migrácia odráža územné rozdiely v sociálnych a ekonomických podmienkach života ľudí“ (Pavlík, Kučera et al., 1999). Migrácia obyvateľstva je predmetom záujmu mnohých vedných odborov. Nejde o výsostne geografický pojem bádania, hoci jeho priestorový aspekt tomu nasvedčuje.

Migrácia obyvateľstva patrí k dôležitým procesom, ktoré vyvolávajú zmeny v sociálno-geografických, ekonomických, sociálnych a demografických štruktúrach. Je určitým komponentom procesu urbanizácie a územnej koncentrácie obyvateľstva, je sprievodným procesom časti profesionálnych a sociálne triednych zmien, ovplyvňuje podmienky demografickej reprodukcie selektívnosti migrantov podľa pohlavia, veku, rodinného stavu. Sama o sebe je potom výsledkom komplexných podmieneností života ľudí (Pavlík, 1986). Súčasne otvára množstvo diskusií na poli ekonomickom či sociologickom a v neposlednom rade aj geografickom. V súčasnej etape populačného vývoja sa migračné toky stávajú najvýznamnejšou zložkou populačnej dynamiky (Bezák, 2006) ako výsledok zmien druhého demografického prechodu (Caselli, Vallin, Wunsch, 2006). Práve realita poklesu prirodzeného prírastku vyvoláva diskusiu o tom, že v blízkej budúcnosti môže byť nahradený imigráciou (Jackson, 2001, Burcin, Drbohlav, Kučera, 2007).

Cieľ a metódy

Centrom nášho záujmu sa stáva práve vnútorná migrácia t.j. zmeny trvalého bydliska v rámci Slovenska. Počet obyvateľov, ktorí menia svoje trvalé bydlisko v rámci SR sa pohybuje na úrovni okolo 90 tisíc osôb ročne. Jurčová (2008) hovorí o súčasnej intenzite vnútornej migrácii ako o nízkej i keď nepatrne vyššej ako v druhej polovici 90. rokov.

Naším cieľom je analýza migračných pohybov obyvateľstva Prešovského kraja. Tento kraj dlhodobo zaznamenáva špecifiká v migračnom správaní ako kraj s dlhodobo najnižšou hodnotou migračného salda. Svoju pozornosť sme upriamili na vnútornú migráciu, identifikáciu migračných trendov v časovom rade 1996 – 2010 a postavenie Prešovského kraja v rámci SR. Analýza a hodnotenie objemu, salda a smeru migrácie a ich zmien sa uskutočnila na úrovni okresov kraja. Obdobie rokov 1996 – 2010 sme rozdelili na 5 trojročných etáp.

V rámci tejto analýzy sme využili nasledujúce ukazovatele: *Objem migrácie* (hrubá migrácia, brutto migrácia), ktorý je sumou osôb (emigrovaných a imigrovaných), ktoré sa na migrácii zúčastňujú v istom regióne. *Migračné saldo* (čistá migrácia, netto migrácia) ako rozdiel imigrovaných a emigrovaných. Pokiaľ nadobúda kladné hodnoty, hovoríme o migračnom zisku, naopak pri záporných hodnotách o migračnom úbytku. Zo zložených ukazovateľov sme využili *intenzitu migračného salda*, ktoré vyjadruje podiel migračného salda a stredného stavu obyvateľstva za vymedzené obdobie vynásobený konštantou 1000 (%). Ale najmä *efektívnosť migrácie*, ktorá je podielom migračného salda a objemu migrácie, prenášobným konštantou 100 (%). Výhodou tohto ukazovateľa je, že dáva do pomeru migračnú bilanciu regiónu s počtom osôb, ktoré sa na nej priamo zúčastňujú. Môže nadobúdať hodnoty od –100% (úplne nevybalancovaná, nastáva len emigrácia) do 100% (úplne nevybalancovaná, nastáva len imigrácia). V prípade hodnoty 0 je migrácia v regióne vybalancovaná, počet emigrovaných je rovnaký ako počet imigrovaných.

Teoretické východiská

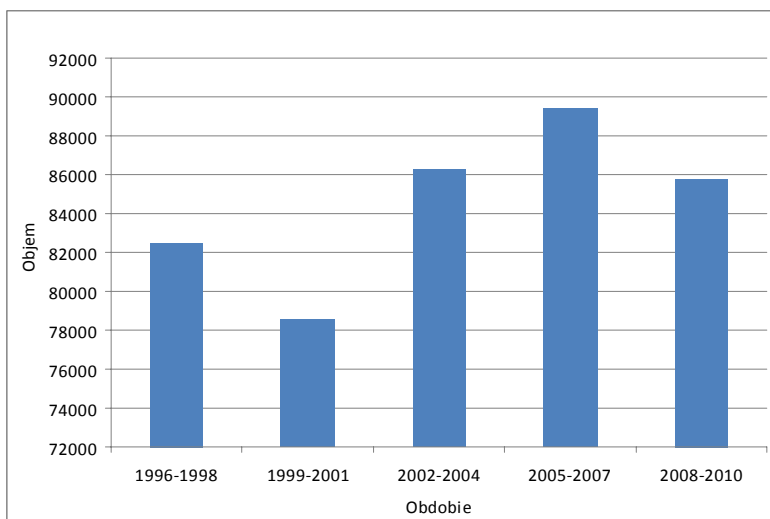
Proces migrácie podľa Jurčovej (2002) definujeme ako pohyb cez hranice administratívnej jednotky, pri ktorom dochádza k trvalej zmene pobytu osoby. V zahraničí sa pod pojmom migrácia rozumie hlavne zahraničná migrácia, v SR naopak vnútorná migrácia, teda ako sťahovanie v rámci vymedzeného územia a označuje sa aj ako sťahovanie. Z tohto dôvodu nebudeme ďalej rozlišovať medzi termínmi migrácia a sťahovanie, budeme ich považovať za ekvivalentné.

Migrácia nie je proces jednoduchý, ale svojou komplexnosťou je výsledkom rôznych javov, ktoré patria do pôsobnosti vedeckých odborov ako geografia, ekonómia, sociológia a iných, na ktorý navyše vplyva jeho vývoj v minulosti. V rámci migrácie pôsobia na obyvateľstvo dva druhy faktorov. Prvým sú tzv. push faktory, čiže faktory ktoré "vytláčajú" obyvateľstvo. Sú to spravidla negatívne vplyvy ako nízka životná úroveň, nedostatok pracovných príležitostí, vysoké životné náklady a iné. Druhým sú tzv. pull faktory, čiže tie, ktoré obyvateľstvo "priťahujú" (Lee, 1969, Jansen, 1970).

Na Slovensku majú push a pull faktory predovšetkým ekonomický alebo sociálny charakter. Diferenciácia regiónov vzrástla najmä po roku 1989 a pretrváva až dodnes. Za tradične rozvinutý región, v ktorom pôsobí veľké množstvo pull faktorov sa považuje región hlavného mesta Bratislava a jeho zázemia. Naopak za podrozvinuté sa považujú marginálne regióny Východného Slovenska (s výnimkou mesta Košice), predovšetkým však Prešovský kraj. Vývoj vnútornej migrácie reflektuje tieto rozdiely a ich zmeny v čase.

Migračná situácia Slovenska a pozícia Prešovského kraja

Migračná situácia Slovenska medzi rokmi 1996 a 2010 z hľadiska objemu vnútornej migrácie sa veľmi výrazne nezmenila. Objem vnútornej migrácie narástol z 80 188 migrácií v roku 1996 na 87 877 v roku 2010, čo predstavuje nárast o 9,59 %. Priemerne počas sledovaných 15 rokov zaznamenáva Slovensko ročne okolo 85 000 vnútorných migrácií. Najnižší objem vnútornej migrácie nastal v období rokov 1999 – 2001 a to 235 744, čo je približne 78 581 migrácií ročne, naopak najviac vnútorných migrácií bolo medzi rokmi 2005 – 2007 a to 268 392, čiže 89 464 migrácií ročne (Graf 1).

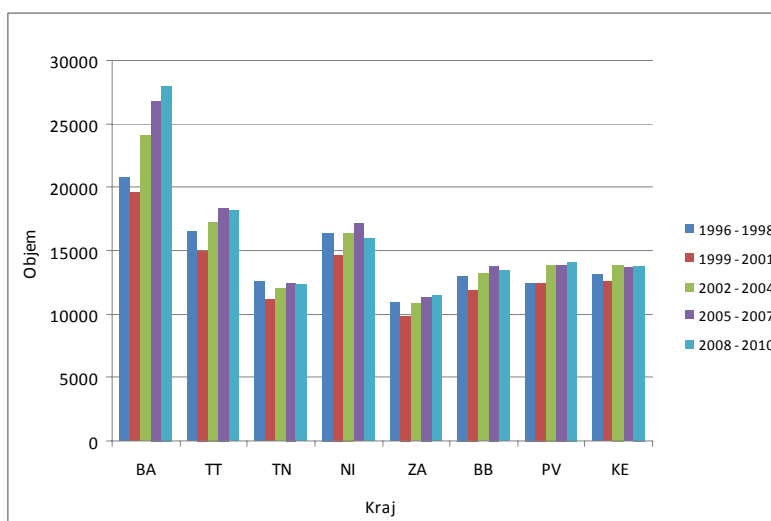
Graf 1. Priemerný ročný objem vnútornej migrácie SR (1996-2010)

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010

Napriek pomerne výrazným zmenám v objeme vnútornej migrácie SR ostala jej štruktúra podľa smeru zachovaná. Najvyšší podiel tvoria migrácie z obce do obce v rámci jedného okresu, ktoré tvoria priemerne za 1 rok 45,6 %, po nej nasledujú migrácie z okresu do okresu v rámci jedného kraja s 30,7 % a najnižší podiel tvoria medzikrajské migrácie, a to 23,7 %.

Najvyšší objem medzikrajskej migrácie zaznamenáva od začiatku analyzovaného obdobia Bratislavský kraj. Po ňom nasledujú kraje Trnavský a Nitriansky, ktorých objem medzikrajskej migrácie je veľmi podobný, avšak Trnavský kraj dosahoval v každom období vyššie hodnoty. Ďalej nasledujú kraje Trenčiansky, Banskobystrický, Prešovský a Košický, ktoré dosahujú opäť veľmi podobné objemy, pričom však okrem obdobia 1996 – 1998 dosahuje najnižšie hodnoty Trenčiansky kraj a poradie zvyšných troch krajov podľa veľkosti objemu bolo premenlivé. V poslednom období dosiahol Prešovský kraj štvrtý najvyšší objem medzikrajskej migrácie. Najnižší objem medzikrajskej migrácie dosahuje Žilinský kraj, ktorý sa však v posledných dvoch obdobiach priblížil k hodnotám objemu medzikrajskej migrácie Trenčianskeho kraja.

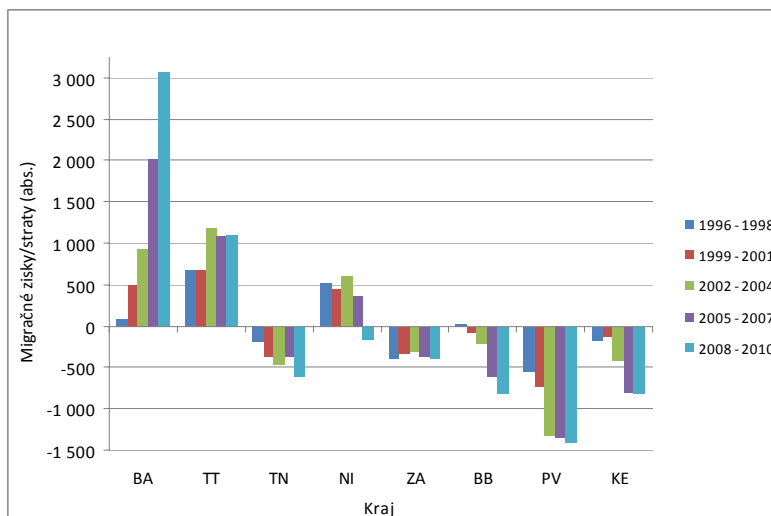
Objem medzikrajskej migrácie sa najvýraznejšie zmenil v Bratislavskom kraji, v ktorom vzrástol medzi obdobím 1996 – 1998, kedy bolo 20 752 migrácií (ročný priemer 6 917 migrácií) a obdobím 2008 – 2010, kedy ich bolo 28 020 (ročný priemer 9 340), o 35,02 %. Priemerný koeficient rastu medzi obdobiami bol v Bratislavskom kraji 1,078. Naopak najstabilnejší vývoj objemu medzikrajskej migrácie mal Trenčiansky kraj. Okrem Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja zaznamenali všetky ostatné kraje nárast objemu medzikrajskej migrácie (Graf 2).

Graf 2. Objem medzikrajskej migrácie krajoch SR (1996 – 2010)

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 – 2010

Ak sledujeme bilanciu migrácie, tak potom možno kraje Slovenska rozdeliť do dvoch skupín. Prvú tvoria 3 kraje na západného Slovenska: Bratislavský, Trnavský, Nitriansky, ktoré majú pozitívne migračné saldo. Do druhej skupiny patrí zvyšných 5 krajov s nepriaznivou bilanciou a teda s migračnými stratami obyvateľstva. Najvyšší nárast migračných ziskov zaznamenal Bratislavský kraj, v ktorom tieto zisky vzrástli z hodnoty 226 (ročný priemer 75) v období 1996 – 1998 na hodnotu 9200 (ročný priemer 3067) v období 2008 – 2010. Tento na prvý pohľad až neprirodzene vysoký nárast je spôsobený výrazným poklesom migračného salda v rokoch 1997 a 1998, ktorý skresľuje výsledok. Migračné zisky v skutočnosti nevzrástli medzi rokmi 1996 až 2010 5,9-násobne. Najnižšie hodnoty migračného salda dosahuje Prešovský kraj, ktorý je tradične úbytkovou oblasťou. Migračný úbytok výrazne narastal po celé sledované obdobie z -1 625 (ročný priemer -542) v prvom období 1996 – 1998 na -4 216 (ročný priemer -1 405) v poslednom období 2008 – 2010. Zaujímavé je, že sa tomu dialo aj napriek pomerne malej zmene objemu medzikrajskej migrácie (Graf 3). Príčinou je zmena pomeru medzi imigrantmi (I) a emigrantmi (E) v prospech emigrantov. Od roku 1996 dosahuje Prešovský kraj najvyšší podiel vystáhaných z objemu medzikrajskej migrácie zo všetkých krajov Slovenska.

Graf 3. Priemerné ročné migračné saldo krajov SR (1996 – 2010)

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010

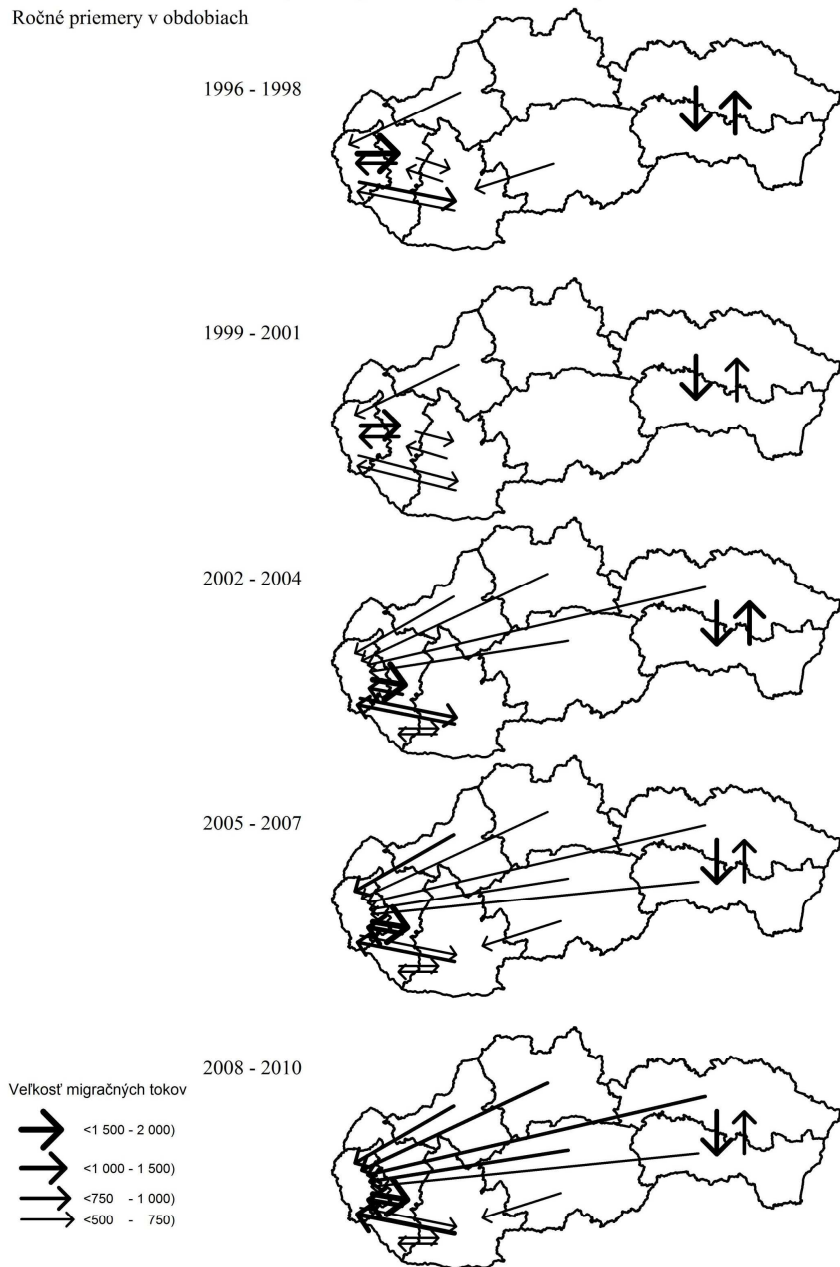
Od roku 1999 dosahuje Prešovský kraj aj druhé najvyššie absolútne početnosti vystaňovaných a v rokoch 2009 a 2010 už najvyššie absolútne početnosti vystaňovaných. Najvyššie hodnoty počtu vystaňovaných v rokoch 1999 až 2008 dosahuje Bratislavský kraj. Tvrdenie Mládeka et al. (2006), že populačne silné regióny s vyššou úrovňou prirodzenej reprodukcie na severe a východe Slovenska predstavovali zdrojové oblasti a charakterizovali ich výrazné migračné straty sa dotýka síce vývoju migračnej situácie v 70. rokoch, avšak na základe našej analýzy môžeme tvrdiť, že tieto marginálne oblasti sú naďalej migračne stratové.

Pri hodnotení intenzity migračného salda a následnom vymedzení migračne ziskových a stratových krajov treba brať do úvahy aj to, že migračné saldo tvorí reálne len malý podiel z objemu migrácie. Počas analyzovaného obdobia rokov 1996 – 2010 malo migračné saldo najvyšší podiel z objemu migrácie v Prešovskom kraji (23,9 % z objemu medzikrajskej migrácie) a najmenší podiel tvorilo v Nitrianskom kraji (6,53 % z objemu medzikrajskej migrácie). Intenzita migračného salda mala v Prešovskom kraji vo všetkých piatich obdobiach najnižšie hodnoty. To potvrdzuje, že je krajom s najväčším migračným úbytkom aj napriek tomu, že niektoré kraje dosiahli v rôznych rokoch vyššie absolútne hodnoty počtu vystaňovaných. Jeho vývojový trend je však stabilný, s výnimkou výrazného poklesu v období 2002 – 2004. Zároveň však treba uviesť, že pokiaľ sa nezmení vývojový trend intenzity migračného salda Banskobystrického kraja, ktorý začal v období 2002 – 2004, je možné očakávať, že sa stane v budúcnosti krajom s jeho najnižšou hodnotou.

Efektívnosť migrácie má podobný vývojový trend ako intenzita migračného salda. Kladné, resp. záporné hodnoty efektívnosti dosahujú kraje v rovnakých obdobiach ako ich dosahovali ich intenzity migračného salda. Výrazná zmena nastala v "blízkosti", resp. podobnosti hodnôt efektívnosti migrácie jednotlivých krajov, čo spôsobuje objem medzikrajskej migrácie, ktorá v jednotlivých krajoch nastala. V prvom období je variačné rozpätie efektívnosti migrácie krajov SR 25,34 %, pričom najvyššiu hodnotu dosahuje Trnavský kraj (12,32 %), po ňom nasleduje Nitriansky kraj (9,26 %), najnižšiu hodnotu dosahuje Prešovský kraj (-13,02 %). V poslednom období 2008 – 2010 dosahuje hodnotu nad 30 % len Bratislavský kraj (32,83 %), Trnavský kraj sa blíži k hodnote 20 % (18,23), ktorú už raz prekonal v období 2002 – 2004. Prešovský kraj dosahuje najnižšiu hodnotu (-29,81 %), ktorá je výrazne vzdialená od ostatných krajov so zápornou hodnotou efektívnosti migrácie. Podobne ako v prípade intenzity migračného salda má Prešovský kraj najneefektívnejšiu migráciu už od roku 1996 a zároveň má stále klesajúcu tendenciu. Bratislavský kraj dosahuje najefektívnejšiu migráciu až od roku 2005, kedy definitívne prebehlo Trnavský kraj. Najstabilnejší vývoj, v súvislosti s vývojom objemu migrácie a migračného salda, efektívnosti migrácie má Žilinský kraj. Na základe týchto poznatkov môžeme povedať, že Prešovský kraj je pre obyvateľstvo z hľadiska migrácie najmenej atraktívny a táto pozícia sa naďalej prehľbuje.

Obrázok 1: Hlavné medzikrajské migračné toky (1996 - 2010)

Ročné priemery v obdobiach

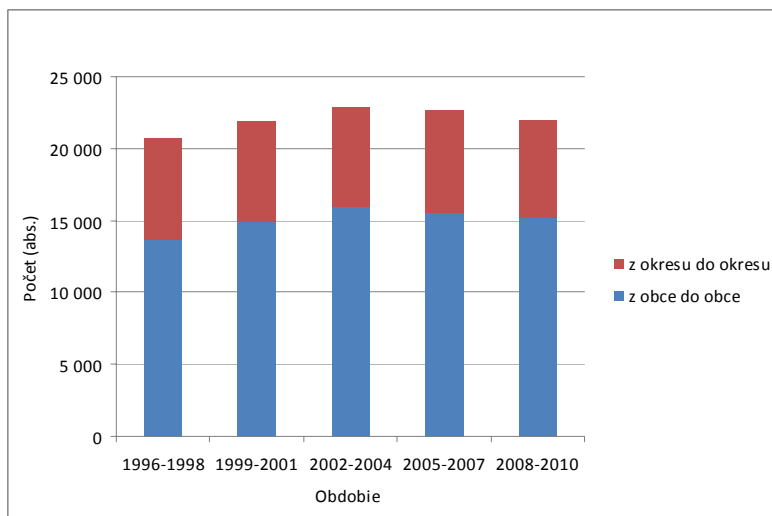

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v rokoch 1996 - 2010

Podľa Bezáka (2005) je jednou z charakteristických črt priestorovej štruktúry migračných systémov väčší alebo menší stupeň sústredenia interregionálnych migrácií do relatívne malého počtu priestorových "kanálov". Interregionálne migračné toky nie sú rozložené rovnomerne medzi všetky možné dvojice východiskových a cieľových regiónov. Toky vychádzajúce z jednotlivých regiónov smerujú spravidla do ohraničeného počtu cieľových regiónov a naopak, toky prichádzajúce do jednotlivých regiónov pochádzajú spravidla z obmedzeného počtu východiskových regiónov. Táto vlastnosť priestorovej štruktúry interregionálnych migrácií je v literatúre známa pod názvom priestorová koncentrácia migračného systému. Počas hodnotených rokov 1996 až 2010 vidíme jasnú tendenciu presunu obyvateľstva do západnej časti našej krajiny, predovšetkým do okolia Bratislavského kraja, čo potvrdzuje aj vývojový trend intenzity migračného salda a efektívnosti migrácie krajov SR. Podobne ako Jurčová (2010) budeme za hlavné medzikrajské migračné toky (Obr. 1) považovať tie, ktoré smerujú z jedného kraja do druhého a zároveň v smere ktorých nastane priemerne ročne 500 a viac migrácií. V prvom období 1996 – 1998 smerovali do Bratislavského kraja len tri hlavné migračné toky. Najväčší z nich smeroval z Trnavského kraja, po ňom nasledoval tok z Nitrianskeho kraja a o málo menší bol z Trenčianskeho kraja. V období 2002 – 2004 sa k nim pridali migračné toky z Banskobystrického, Žilinského a Prešovského kraja. Tok z Košického do Bratislavského kraja prekročil hranicu 500 sťahovaní ročne až v období 2005 – 2007. V tomto období tiež prekročili hranicu 750 sťahovaní toky z Nitrianskeho a Trenčianskeho kraja. V poslednom období 2008 – 2010 prekračovali hranicu 750 sťahovaní ročne všetky hlavné toky smerujúce do Bratislavského kraja, s výnimkou toku z Košického kraja. Výrazná obojstranná výmena obyvateľstva prebieha medzi Bratislavským a Trnavským krajom, pričom toky smerujúce z Bratislavského kraja do Trnavského dosahovali počas celého 15 ročného obdobia najvyššie hodnoty. Výraznou zmenou prešla výmena obyvateľstva medzi Bratislavským a Nitrianskym krajom, kedy v období 1996 – 1998 bol väčší tok z Bratislavského kraja do Nitrianskeho, v obdobiach 1999 – 2001 a 2002 – 2004 bol ich objem približne rovnaký a od obdobia 2005 – 2007 mal tok smerujúci do Bratislavského kraja výrazne vyšší objem. Medzi Nitrianskym a Trnavským krajom je výmena obyvateľstva stabilná počas celého sledovaného obdobia, neprekračuje hranicu 750 sťahovaní ročne. Môžeme súhlasiť s Jurčovou (2010), že migračná situácia na východnom Slovensku je špecifická v tom zmysle, že tento región bol v prvých dvoch obdobiach migračne akoby uzavretý a pre oba kraje – Prešovský a Košický - je charakteristická vzájomná výmena obyvateľstva. Ich migračné toky dosahujú jedny z najvyšších hodnôt. Toky smerujúce z Prešovského kraja do Košického dosahovali v prvých štyroch obdobiach druhé najvyššie hodnoty v rámci celej SR, v poslednom období tretie najvyššie, a teda vo vzájomnej bilancii medzi Prešovským a Košickým krajom je Prešovský kraj migračne stratový.

Migračné trendy obyvateľstva okresov Prešovského kraja

Napriek tomu, že Prešovský kraj má svoju pomerne stabilnú pozíciu v rámci vnútornej migrácie SR, môžeme na úrovni okresov pozorovať priestorové diferenciácie v tomto na prvý pohľad homogénnom území. Počet vnútrokrajských migrácií bol medzi rokmi 1996 – 2010 110 195, pričom najviac ich nastalo v období rokov 2002 – 2004 (22 878) a najmenej v období 1996 – 1998 (20 782). V štruktúre vnútornej migrácie okresov Prešovského kraja môžeme vidieť tendenciu znižovania podielu migrácií z okresu do okresu. Migrácie z obce do obce tvorili vo vnútrokrajskej migrácii medzi rokmi 1996 a 2010 s hodnotou 75 440 migrácií 68,46 % (Graf 4). Najvyšší počet tohto typu migrácie nastal v období rokov 2002 – 2004 (15 915 migrácií) a najmenej v období 1996 – 1998 (13 731 migrácií). Najviac sťahovaní z obce do obce v rámci jedného okresu nastalo medzi rokmi 1996 – 2010 v okrese Prešov (16 405 migrácií), po ktorom nasledovali okresy Poprad (9 997), Vranov nad Topľou (8 384) a Bardejov (7 191). Tieto okresy tiež zaznamenávajú výrazne vyšší podiel migrácií z obce do obce na celkovej vnútornej migrácii okresu (napr. okres Prešov 75,97 %, Vranov nad Topľou až 77,31 %) ako je priemer za celý kraj čo môže byť znakom toho, že obyvateľstvo nemá tendenciu odchádzať z týchto regiónov. Najmenej migrácií tohto typu nastalo v okresoch Medzilaborce (1116) a Stropkov (1591), v ktorých tento typ migrácií tvorí len 47,35%, resp. 50,93 % z celkovej vnútornej migrácie. Najvyšší objem migrácií z okresu do okresu nastal v období rokov 2005 – 2007 (7 107) a najmenej v nasledujúcom období 2008 – 2010 (6 726). Najvyšší objem mali okresy Prešov (11 978), Poprad (8 016) a Kežmarok (7 512), najmenej okresy Levoča (2180), Medzilaborce (2390) a Stropkov (2860).

Graf 4. Objem a štruktúra vnútornej migrácie Prešovského kraja (1996 - 2010)
Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010

Dôležitejšie ako objem migrácie je migračné saldo okresov, ktoré nám do istej miery ponúka obraz o atraktivnosti daného okresu. Najvyššie migračné zisky mal za hodnotených 15 rokov okres Prešov, ktorý najmä vďaka svojej úlohe centra celého kraja je migračne atraktívnym regiónom s hodnotou migračného salda 1600. Po ňom nasledovali okresy Kežmarok (1 070), Levoča (310) a Vranov nad Topľou (275). Okrem týchto štyroch okresov nemali žiadne iné kladné hodnoty migračného salda. Zaujímavá je pozícia okresu Poprad ako migračne najviac (v absolútnych hodnotách) stratového regiónu s hodnotou migračného salda -792. Ako migračne vysoko stratové sa javia aj okresy Stará Ľubovňa (-688), Svidník (-476) a Snina (-375). (Tab. 1).

Tab. 1. Migračné saldo okresov Prešovského kraja (1996 - 2010)

Okres	saldo				
	1996-1998	1999-2001	2002-2004	2005-2007	2008-2010
Bardejov	-25	-122	-24	-147	16
Humenné	-128	-35	6	-57	-98
Kežmarok	100	196	316	293	165
Levoča	44	28	2	120	116
Medzilaborce	-81	-49	-55	1	92
Poprad	-32	-139	-227	-293	-101
Prešov	327	399	287	394	193
Sabinov	-117	-110	42	-3	176
Snina	-7	-49	-72	-139	-108
Stará Ľubovňa	-47	-215	-118	-85	-223
Stropkov	-97	150	-117	-49	-93
Svidník	-79	-92	-126	-88	-91
Vranov n. Topľou	142	38	86	53	-44

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010

Tab. 2. Efektívnosť migrácie okresov Prešovského kraja - vnútrokrajská (1996 - 2010)

Okres	Efektívnosť migrácie (%)				
	1996 - 1998	1999 - 2001	2002 - 2004	2005 - 2007	2008 - 2010
Bardejov	-2,55	-12,53	-2,45	-13,14	1,57
Humenné	-10,60	-3,05	0,53	-4,58	-9,35
Kežmarok	6,08	13,07	20,93	19,55	12,14
Levoča	11,34	6,57	0,53	25,64	22,31
Medzilaborce	-15,61	-9,90	-12,42	0,21	19,74
Poprad	-1,96	-8,93	-14,00	-17,94	-6,41
Prešov	14,19	17,77	11,35	15,56	8,15
Sabinov	-9,09	-9,24	3,32	-0,24	14,84
Snina	-0,94	-7,79	-11,73	-21,35	-18,95
Stará Ľubovňa	-5,51	-25,32	-14,11	-10,04	-28,41
Stropkov	-18,27	20,33	-21,47	-9,40	-17,71
Svidník	-7,99	-8,83	-12,68	-9,02	-9,33
Vranov nad Topľou	13,89	3,71	7,89	5,31	-4,15

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010

Hodnoty efektívnosti migrácie sú v prvom rade závislé od migračnej bilancie daného okresu, avšak vyplývajú z čisto migračných súvislostí bez vplyvu populačnej veľkosti okresov (Tab. 2). Z toho dôvodu mal v období 1996 – 1998 najmenej efektívnu migráciu okres Stropkov (-18,27 %), potom okresy Medzilaborce (-15,61 %) a Humenné (-10,60 %). Najefektívnejšiu migráciu dosiahol okres Prešov (14,19 %), po ňom okresy Vranov nad Topľou (13,89 %), Levoča (11,34 %) a Kežmarok (6,08 %). Môžeme sledovať nárast rozdielu efektívnosti migrácie migračne ziskových a stratových okresov. V období rokov 2008 – 2010 mali najefektívnejšiu migráciu okresy Levoča (22,31 %) a Medzilaborce (19,74 %). V dôsledku stabilného objemu migrácie, ale nárastom podielu emigrovaných má okres Prešov efektívnosť migrácie len na úrovni 8,15 %. Najmenej efektívnu migráciu majú okresy Stará Ľubovňa (-28,41 %), Snina (-18,95 %) a Stropkov (-17,71 %).

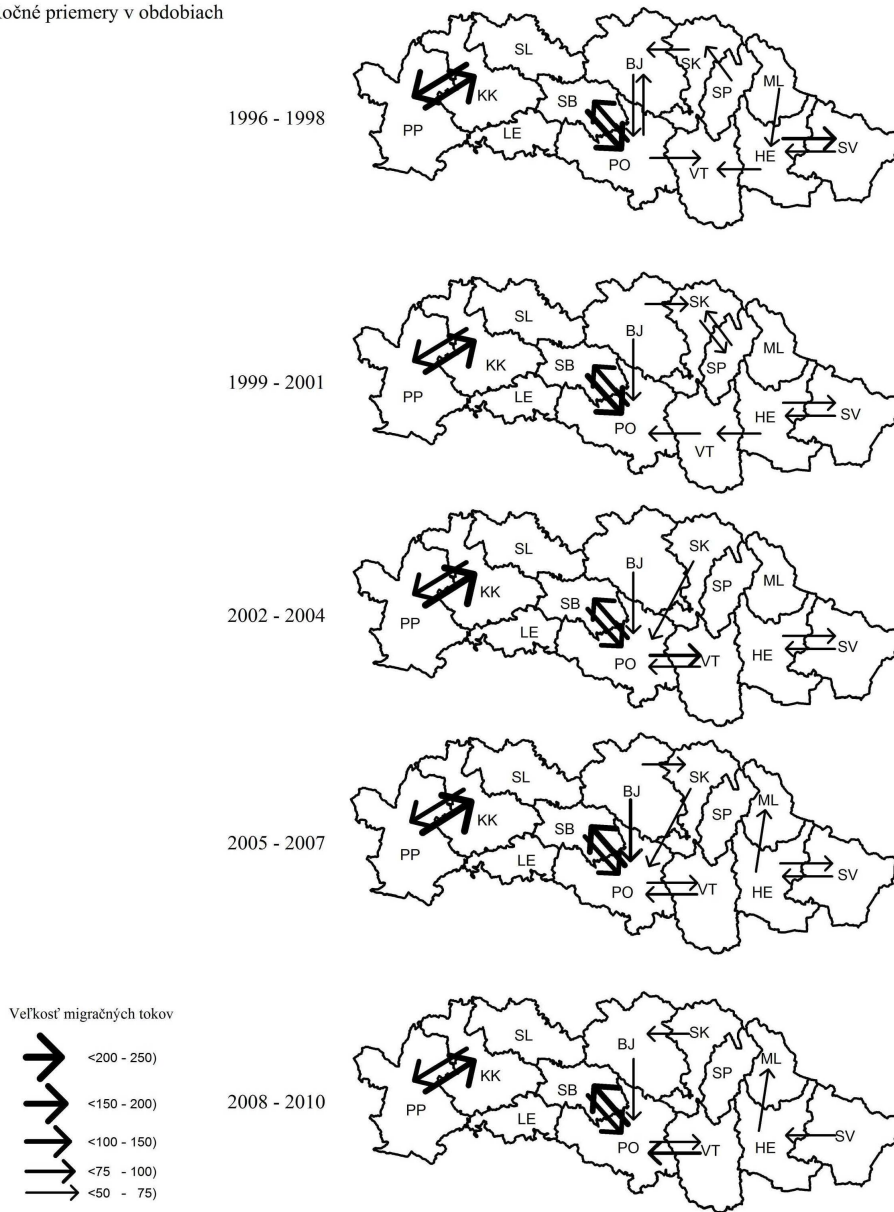
Na rozdiel od migrácie medzikrajskej, v ktorej nastáva koncentrácia hlavných migračných tokov do Bratislavského kraja, smery hlavných migračných tokov v Prešovskom kraji majú skôr charakter utvárania vzájomných migračných väzieb medzi dvojicami okresov. Za hlavné migračné toky medzi okresmi považujeme tie, v smere ktorých nastane ročne aspoň 50 premiestnení obyvateľov. Na rozdiel od hlavných migračných tokov medzi krajinami SR, ktorých počet a objem stúpala a behom hodnotených 15 rokov sa smer týchto tokov presúval na západné Slovensko, v prípade hlavných migračných tokov dochádzalo naopak k znižovaniu ich počtu a zachovávaní pomerne nízkeho objemu a pôvodných smerov. Najväčšia výmena obyvateľov nastala medzi dvojicami okresov Kežmarok-Poprad a Prešov-Sabinov. Veľká výmena obyvateľov nastáva aj medzi okresmi Prešov a Vranov nad Topľou. Za tradične silné migračné toky môžeme považovať aj tok v smere z okresu Bardejov do okresu Prešov a v smere z okresu Snina do okresu Humenné (Obr. 2).

Záver

Prešovský kraj má z pohľadu migrácie špecifickú pozíciu medzi krajinami SR. Už od roku 1996 sa prezentuje ako migračne najmenej atraktívny región a táto jeho pozícia sa naďalej prehĺbuje. To sa prejavuje najmä výrazným nárastom migračného úbytku Prešovského kraja medzi jednotlivými obdobiami, pri mierne rastúcom objeme migrácie. Zo zvyšných krajov je mu v tomto vývoji najviac podobný Banskobystrický kraj. Najatraktívnejším priestorom, do ktorého smerujú migračné toky v súčasnosti, je Bratislavský kraj. Podľa JURČOVEJ (2010) je to logický dôsledok toho, že Bratislavský kraj je hospodársky najvyspelejšou časťou našej krajiny s regionálnym HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily na úrovni 148,7 % EÚ (EÚ = 100 %). Z pohľadu vzájomných migračných tokov je Prešovský kraj spätý predovšetkým s Košickým krajom. Do obdobia 2002 – 2004 môžeme z tohto hľadiska vidieť značnú izolovanosť krajov východného Slovenska. Priemerná ročná výmena obyvateľstva medzi touto dvojicou krajov presahuje počas celého obdobia rokov 1996 - 2010 hodnotu 2000 migrácií. Od obdobia 2002 – 2004 presahujú priemerné ročné migračné toky smerujúce z Prešovského do Bratislavského kraja hranicu 500 (v období 2008 - 2010 aj hranicu 750 migrácií), naďalej však zostávajú len druhotným migračným tokom.

Obrázok 2: Hlavné migračné toky medzi okresmi Prešovského kraja (1996 - 2010)

Ročné priemery v obdobiach

Zdroj: ŠÚ SR (1997 - 2011), Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v rokoch 1996 - 2010

Čo sa vnútrokrajšej migračnej situácie týka, tak vo všetkých okresoch prevažujú migrácie z obce do obce a ich podiel naďalej stúpa. Zároveň však klesá objem vnútornej migrácie v hraniciach kraja. Na základe smerovania migrantov môžeme vyčleniť tri oblasti so silnou migračnou previazanosťou. Prvou je oblasť okresov Kežmarok a Poprad, v ktorom migračným centrom je okres Kežmarok. Druhú oblasť tvoria okresy Prešov, (ktorá je jej centrom) Sabinov, Bardejov a Vranov nad Topľou. Po celých 15 rokov smerujú z Prešova významnejšie toky do okresu Sabinov, v období 1996 – 1998 smerovali aj do okresu Bardejov a od obdobia 2002 – 2004 smerujú aj do okresu Vranov nad Topľou. Okres Prešov však stráca svoju pozíciu centra regiónu najmä vo vzťahu k okresu Sabinov, ktorý je v posledných rokoch migračne ziskový z ich vzájomnej výmeny obyvateľstva. Stabilný je aj migračný tok smerujúci z okresu Snina do okresu Humenné, ktorého intenzita zostáva po celé 15 ročné približne rovnaká a môžeme tieto dva okresy považovať za tretiu migračne späť oblasť. Migračné toky ostatných okresov podliehajú značným výkyvom.

Literatúra

- BEZÁK, A. 2005: Priestorová koncentrácia interregionálnych migrácií na Slovensku. In: Geografický časopis, roč. 57, č. 3, s. 187-205.
- BEZÁK, A. 2006: Vnútorné migrácie na Slovensku: Súčasné trendy a priestorové vzorce. In: Geografický časopis, roč. 58, č. 1, s. 15-44.
- BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. 2007. Koncept náhradovej migrácie a jeho aplikácie v podmienkach Českej republiky. Demografie, roč. 49, č. 3., Praha, s. 170 -181.
- CASELLI, C. , VALLIN, J., WUNSCH, W. 2006: Demography : Analysis and Synthesis: a treatise in population studies. Volume III. Academic Press. s. 657.
- JACKSON, N. 2001: The policy-maker's guide to population ageing: key concepts and issues. Policy research paper No. 13, School of sociology and social work, University Tasmania. s. 1-57.
- JANSEN, C. J. 1970: Migration: a Sociological Problem. In: Jansen, C. J. (ed.): Readings in the Sociology of Migration. Pergamon Press, Oxford, s. 3-35.
- JURČOVÁ, D. 2002: Krátky slovník základných demografických pojmov 2002. Bratislava: Infostat.
- JURČOVÁ, D. 2008: Pracovné migrácie v Slovenskej republike 2008. Bratislava: Infostat.
- JURČOVÁ, D. 2010: Migračné toky v Slovenskej republike. Bratislava, Inštitút informatiky a štatistiky.
- KAKAŠ, A. 2012: Migračné trendy obyvateľstva Prešovského kraja. Bakalárska práca. Archív Katedry humánnej geografie a demogeografie. PRIF UK. Bratislava.
- LEE, E. S. 1969: A Theory of Migration. In: Jackson, J. A. (ed.): Migration. Cambridge University Press, London, Cambridge.
- MLÁDEK, J., KUSEDOVÁ, D., MARENČÁKOVÁ, J., PODOLÁK, P., VAŇO, B. 2006: Demogeografická analýza Slovenska. Bratislava : Univerzita Komenského, 2006. s. 222.
- PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. 1986: Základy demografie. 1.vyd. Praha: ČSAV.
- PAVLÍK, Z., KUČERA, M., ET AL. 1999: Populační vývoj České republiky 1999. Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Praha, s. 13-18.
- ŠŮ SR (1997 - 2011). Pohyb obyvateľstva v Slovenskej republike v roku 1996 - 2010.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0562/12 s názvom „Nové demografické analýzy a prognózy obyvateľstva Slovenska a jeho regiónov s využitím progresívnych geografických aplikácií“.

Migration Trends in the Population of the Prešov Self-Governing Region

Arnold KAKAŠ, Marcela KÁČEROVÁ

Summary: Region has a specific position of migration among regions of Slovakia. Since 1996 it has been profiled as the least attractive region in migration and this position is likely to change in future. This position proves a significant increase in migration loss balance of Prešov region between two periods while there is an increasing volume migration. In terms of mutual migration flows there are mainly linked the Prešov and Košice self-governing regions. By 2004, we can see considerable isolation of these two regions in eastern Slovakia. The average annual population exchange between these regions is at the value of 2000 in 1996 - 2010.

Considering internal migration trends we can see that in all districts there dominated migration from municipality to municipality, and the share of such migration trend continues to rise. However, the volume of internal migration in the border region decreases. Based on the direction of migrants we can allocate three areas with strong migration interconnection. The first is the area of the Kežmarok and Poprad districts, from which a center of migration is the Kežmarok district. The second area consists of Prešov district, which also a center of migratory region, Sabinov Bardejov and Vranov districts. Prešov districts is beginning to lose its position as the center of the region particularly in relation to the Sabinov district, which is recently profiting migration flows from a mutual exchange of population between these two districts. The size of migration flow from Snina district to Humenné district which remain stable for more than 15. We can consider these two districts as a third migration region. Migration flows from and to other districts are subject to considerable fluctuations.

Adresa autorov:

Bc. Arnold Kakaš
Katedra humánnej geografie a demogeografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského
Mlynská dolina, 842 15 Bratislava
kakasarnold@gmail.com

Mgr. Marcela Káčerová, PhD.
Katedra humánnej geografie a demogeografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského
Mlynská dolina, 842 15 Bratislava
kacerova@fns.uniba.sk